Գուցէ հրէական ցեղն կարելի է այլ և այլ ուրիշ պակասութիւններ վերաբերել, աւելացնում է ռուս թերթը, բայց երբէք կարելի չէ կասկածել հրէաներին անփչանութեան ձգտումների մէջ։ Այդ տեսակ ձգտումն հակառակ է նրանց պահպանողական (կոնսէրվատիվ) ցեղական բնաւորութեանը։

Իսկ եթէ հրէաների մէջ պատահում են Մորդէցկու պէս այլանդակ, հիւանդոտ անհատներ, ասում է «Голосъ» լրագիրը, դրանք հետևանք են մի յայտնի կուսակցութեան փնասակար ուղղութեան, որտեղ կան ներկայացուցիչներ և Ռուսաստանի միւս ազգութիւնների։ Այդտեղ ցեղական յատկութիւն ոչինչ նշանակութիւն չունի, այդտեղ ոչ ռուսաց, ոչ էլ հրէական ծագումը ոչինչ դեր չէ խաղում։

«Голосъ» լրագիրը վերջացնում է ասելով, որ այդ տեսակ խռովեալ ժամանակներում չը պէտք է երկպառակութիւն գցել Ռուսաստանի այլ և այլ ազգութիւնների և դաւանութիւնների մէջ, այլ բոլոր բարեմիտ անձինք պէտք է ջանան միութիւն հաստատել բոլորի մէջն էլ, ցանկանալով հաւասար իրաւունքներ բոլոր ռուս քաղաքացիներին, Թագաւորի բոլոր հաւատարիմ հպատակներին։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆ

Հինգշաբթի, մարտի 27-ին, հայոց մշտական դերասանական խումբը մասնակցութեամբ յայտնի թատրօնասէր Վահան Մամիկոնեանի ներկայացրեց «Կօմբրէյլի սպանումն»։

Մենք դիտաւորութիւն չունենք այդ ներկայացումն քննութեան տակ ձգելու, միայն չենք կարող մի քանի խօսք չասել այդ ներկայացման առիթով։ Նախ և առաջ մենք կարող ենք շնորհաւորել Թիֆլիսի հասարակութեանը այն ուրախալի երևոյթը, որը նշմարվում է այս վերջին ժամանակներում։ Վերջապէս հայ թատրօնասէրները ձեռք են մեկնում մշտական խմբին և օգնում են, որքան թոյլ են տալիս նոցա իրանց ույժերը. այդպէս վարվեցաւ պ. Սեդրակ Մանդինեանցը, Բասպլեէվի դերը խաղալով, և Վահան Մամիկոնեանը Արտուր Գորդօնի և Ռօժէր Կօմբրէյլի դերերի մէջ։

Վերջապէս մեր թատրօնական մասնաժողովն էլ, մի կողմ դնելով իր անտեղի հպարտութիւնը, զգաց կարևորութիւն մասնաւոր անձերի մասնակցութեան մէջ և դիմեց նոցա օգնութեան։ Վաղուց հարկաւոր էր այդ անել։ Բայց մենք շատ և շատ ցաւում ենք, որ թատրօնական մասնաժողովը հրաւիրում է թատրօնասէրներին մասնակցելու մի և նոյն մաշած-փտած պիէսաների մէջ։

Գոնէ թատրօնական մասնաժողովը օգուտ քաղէր այն հանգամանքից, որ հայոց հասարակութիւնը, զզուած լինելով մասնաժողովի ներկայացումներից, նորից այցելում է թատրօնը, երբ լսում է, որ այս կամ այն թատրօնասէր մասնակցում է ներկայացման, գոնէ, ասում ենք մենք, օգուտ քաղէր այդ հանգամանքից և այդ ներկայացումները շրջապատէր այնպիսի պայմաններով, որոնք կարող էին հասարակութեանը չը զզուացնել և այն ներկայացումներից, որոնց մէջ մասնակցում են թատրօնասէրները։

Դորա համար հարկաւոր է, ինչպէս և միշտ, հետևեալը. հրաժարուել յայտնի փտած րէպէրտուարից և, երկրորդը, դերասաններին նախ պատրաստել և ապա բեմը դուրս թողնել։

Պատուելի թատրօնասէրի գեղեցիկ խաղը (ափսոս, որ նոյնը չէ կարելի ասել դիկցիայի մասին, որովհետև տեղ տեղ երգում է) տեղ տեղ սառն էր երևում։ Ինչու։ Որովհետև նա ստիպված էր լինում մտնել դերերին և դերասաններին դուրս կանչել, նա ստիպված էր բեմի վրա դերասաններին և դերասանուհիներին նորանց դերը տալ, որովհետև նորանք իրանց դերերը չէին իմանում. նա ստիպված էր անբնական դիրք բռնել բեմի վրա, որովհետև միւսները չէին իմանում, որտեղ և ինչպէս կանգնել. մի խօսքով կարելի էր կարծել, որ առանց կրկնութեան էին խաղում։ Ինչ է շինում պարոն րէժիսօրը, որը իր պաշտօնը վարելու համար առանձին վարձատրութիւն է ստանում. գուցէ նա կարծում է, որ բաւական է բոլոր դերասանուհիներին թաշկինակներ մէկ ձեռքում բռնել տալ (այդ երեկոյ կարծես բոլոր դերասանուհիներին արգելված էր առանց թաշկինակների բեմը դուրս գալ) և ուրիշ ոչինչ։ Այդպէս վարվելով, թատրօնական մասնաժողովը կարող է միայն նորան հասնել, որ ապագայում ոչ մի թատրօնասէր էլ չի կամենայ մասնակցել նորա ներկայացումներին։

Առհասարակ ամբողջ ներկայացումն թոյլ անցաւ. մենք համոզված ենք, որ եթէ պ. Մամիկոնեանը չը լինէր, հասարակութիւնը երկրորդ գործողութիւնից յետոյ կը փախչէր թատրօնից. դա էր համարեա միակ խաղացողը, որը ույժ էր տալիս հասարակութեանը դիմանալ անտանելի երկար անտրակտներին և միւս դերասանների և դերասանուհիների կրիտիկայից ստոր խաղին։ Դերասանուհիներից Աստղիկը և մասամբ Սիրանուշը փոքր 'ի շատէ բարձր էին միւս դերասանուհիներից, իսկ դերասաններից միայն Աւալեանցը իր բնական խաղով (Նեդ Գորդօնի դերում) ցոյց տուեց թէ մասնաժողովին և թէ հասարակութեան որ եթէ նա Փիլիպպոսի դերը (Դօն Կարլոսի մէջ) և նորանց նմանները փչացնում է, դորանում մեղաւոր է ոչ թէ ինքն, այլ նորանք, որոնք նորան իր ամպլուայի դերերը չեն տալիս։

Ինչ և իցէ պարոն Մամիկոնեանցը, որը յայտնի է Թիֆլիսի հասարակութեանը իր բեմական ընդունակութիւններով, այս անգամ նորից ցոյց տուեց իր տաղանդը. մանաւանդ գրաւիչ էր նա պիէսայի ամենադժուար տեղերում. իսկոյն երևում էր, որ պատուելի թատրօնասէրը աշխատել էր, որքան կարելի էր, մշակել այդ տեղերը, օրինակ, առաջին գործողութեան երկրորդ պատկերում շոգենաւի վրա, զարմանալի կերպով փոխում էր նա թէ երեսի արտայայտութիւնը, թէ շարժուածքները, մի խօսքով, միայն տաղանդաւոր թատրօնասէրը կարող էր ներկայացնել մի և նոյն ժամանակ երկու ամենևին հակառակ տիպեր, կամ Կօմբրէյլի ամրոցում, երբ իր մօրը (Գորդօնին) մի կողմ տանելով, խորհուրդ է տալիս նրան լռել և իսկոյն փոխվելով իրան ձևացնում է Կօմբրէյլ, և վերջին ներկայացման մէջ, երբ խելագարվում է։

Յուսով ենք, որ պ. Վահան Մամիկոնեանը կը շարունակէ ժամանակ առ ժամանակ մասնակցել հայոց ներկայացումներին։ Առհասարակ պէտք է նկատել, որ միայն թատրօնասէրների մասնակցութեամբ կարելի է հայոց բեմը պահպանել, պահպանել նորան կատարեալ անկումից. այդ դէպքում գոնէ օրինակ վերցնէինք վրացիներից։ Զանազան Սարգսեանցներից, Մելիք-Ադամեանցներից և այլ

փարիզի քաոսի մէջ։ Այստեղ նա սկզբում անց էր կացնում զուարճութիւններով լի դատարկ կեանք. անդադար անցկենալով մի կուսակցութիւնից դէպի միւսը, և մտնելով զանազան ընկերութիւնների մէջ, միայն խօսելու, բայց ոչ գործ շինելու համար։ Իսկ երբ սպառվեցան սիրուհու փողերը, այնուհետև աղքատութիւնը ստիպեց նրան ձեռք զարկել լուրջ աշխատանքի, գրում էր լրագրական զանազան յօդուածներ արևելքի վերաբերութեամբ և նրանով ապրում էր։ Բայց երբ յարուցվեցաւ վերջին արևելեան հարցը, նա թողեց փարիզը, թողեց իր սիրուհին և դիմեց դէպի Կ. Պօլիս։

ԻԲ.

Պ. Սալմաստի Բագրեանդի գաւառում յայտնվելուց դեռ մի ամիս առաջ, արզրումցի հաջի Միսաք անունով ջորեպանը բեռնաւորեց իր քարվանը և ճանապարհ ընկաւ դէպի Արզրում։ «Հաջի» մականունը ստացել էր նա այն պատճառով, որ երկու անգամ ս. Երուսաղէմ ուխտ էր գնացել, և եթէ Աստուած արժանի կանէր մի անգամ ևս գնալու նպատակ ունէր, որ խորհրդական թիւը լրանար։ Առհասարակ հաջի Միսաքը բարի քրիստոնեայ էր, և նրա ջերմեռանդութիւնը հասնում էր մինչև մոլեռանդութեան։ Ճանապարհների վրա բոլոր քաղաքներում, բոլոր գիւղերում և բոլոր իջևաններում ճանաչում էին հաջի Միսաքին։ Քսան տարուց աւելի կը լինէր, որ այդ մարդը իր ջորիներով պտըտում էր փոքր-Ասիայի և Հայաստանի մէջ, ու ծանրութիւններ էր տեղափոխում։ Հաջի Միսաքը մի հաստ ու պինդ մարդ էր, միջակ հասակով և սաստիկ արագաշարժ։ Նրա դէմքի գծագրութիւնը անհնարին էր ճշտապէս որոշել, որովհետև ամբողջապէս ծածկված էր խիտ մազերով, որոնց միջից երևում էին աչազին հայկական քիթը և բոցավառ աչքերը միայն, որոնց խորութեան մէջ միշտ կարելի էր նկատել նրա բարեսրտութեան պայծառ արտայայտութիւնը։

Ամեն անգամ երբ անց էր կենում հաջի Միսաքի քարվանը, միշտ ընդհանուր ուրախութիւն էր պատճառում։ Ո՞վ ասես, նրանից մի բան չէր սպասում ստանալ. վաճառականը ապրանք էր սպասում, կինը իր պանդուխտ ամուսնից նամակ էր սպասում, ճանապարհների վրա գտնվող մանր և խոշոր ստրաժատուրները կամ պաշտօնատարները այս և այն կրեղէններն էին սպասում ուտելու, խմելու և հագնելու համար։ Շատ անգամ պանդուխտ, հիւանդ, և ճանապարհների վրա նուաղած ու ընկած հայ գաղթականը սպասում էր, որ հաջի Միսաքի քարվանը կանցնի, և իրան մարդասիրաբար վեր առնելով, կը տանէ և ցանկացած տեղը կը հասցնէ։ Հաջի Միսաքի կամակատարութիւնը և նրա պատրաստակամութիւնը ամեն մարդու օգնելու մէջ, նրան սիրելի էին արել իր բոլոր ծանօթներին։—«Հաջի Միսաք, վերադարձին ինձ համար մի քանի հօխայ թամբաքու բեր»—«հաջի Միսաք, զաւկես պահել է, զաւկէ բեր»—«հաջի Միսաք, այս դէյթունի իւղը հասցրու մեր տանը»—այսպիսի պատուէրներ նա կատարում էր առանց մի փարայ ընդունելու և մինչև անգամ իր գրպանից ծախսելով։ Այս պատճառով ճանապարհների վաչկութիւնները շատ խիստ չէին վարվում հաջի Միսաքի հետ. մաքսատներից նրա քարվանը անցնում էր ամենայն ապահովութեամբ և ստրաժատուրները չէին նեղացնում նրան։

Բեռնակիրը, և մանաւանդ ճանաչված բեռնակիրը, մեծ հաւատարմութիւն ունի արևելքում։ Նրան յանձնում են ամենաթանգագին ապրանքների հակեր, նրան յանձնում են տոպրակներով լի ոսկի և արծաթ, առանց որ և իցէ թղթերի կամ պաշտօնական գրագրութիւնների, և նա իր ստացած աւանդները տանում է և անկորուստ հասցնում է պատկանած տեղը։

Ամեն քաղաքում գիտէին, թէ երբ կը յայտնվի հաջի Միսաքը։ Նրա քարվանի ընթացքը այնքան կանոնաւոր էր, եթէ մի արտաքոյ կարգի դէպք պատահելու չը լինէր, նա մի ժամ ևս յետ չէր ընկնի սովորական օրից։ Բայց այս անգամ հաջի Միսաքի քարվանը բաւական դանդաղ էր ընթանում։ Չը նայելով նրա վեր առած հակերի փոքրիկ ծաւալին, նրանք բաւական ծանր էին երևում։ Հակերի մեծ մասը քառանկիւնի, երկայնաձև արկղներ էին, երկաթի կապանքներով ամրացրած, և որոնց վրա անգլիական տառերով դրոշմված էին «Պերսիա» և «Թեհերան» բառերը։ Քարվանը բոտ մեծ մասին ուղևորվում էր գիշերով։ Հաջի Միսաքը ասում էր, որ նա չէ ցանկանում ցերեկվայ տօթերի ժամանակ իր ջորիները յոգնեցնել։

Քարվանի մէջ կար մի երկրորդ անձնաւորութիւն ևս, որ իրան կոչում էր Մէլիք-Մանսուր. դա վաճառական էր, և իր ասելով պարսկաստանցի հայ։

Վերջին 20—30 տարիների ընթացքում, պարսից կառավարութիւնը, բաւական մեծ վերանորոգութիւններ անելով զէնքերի փոփոխութեան մէջ, և նրանց եւրոպական ձևի վերածելով, հայերի առաջև բացվեցաւ վաճառականութեան մի նոր ասպարէզ, որոնք սկսեցին հայթայթել կառավարութեանը պահանջված զէնքերը։ Մէլիք-Մանսուրը այս տեսակ վաճառականներից էր և ջորիների կրած ծանր արկղները նրան էին պատկանում։ Մաքսատներում առանձին ուշադրութիւն չէին դարձնում այդ արկղների վրա, որովհետև իբրև տրանզիտ ապրանք, պէտք է անցկենային Պարսկաստան։ Այս տեսակ ապրանքների փոխադրութիւնը Տրապիզոնի, Արզրումի և Բայազէտի ճանապարհով դէպի Պարսկաստան, մի նոր բան չէր։

Մէլիք-Մանսուրը կը լինէր 36 տարեկան, նա բաւական համակրական դէմք ունէր, նրա միշտ ուրախ, միշտ ծիծաղկոտ բնաւորութիւնը և փոքր ինչ չաղակրատ լեզուն մի առանձին կեանք էին տալիս այդ մարդու. անվերջ խօսակցութիւններին հաջի Միսաքի հետ, մանաւանդ երբ նա սկսում էր պատմել իր կեանքի հետաքրքիր արկածները, որ կատարվել էին հեռաւոր աշխարհներում։ Քարվանի ճանապարհորդութեան միակերպ ձանձրոյթը փարատելու համար այս տեսակ խօսակցութիւնները անհրաժեշտ են լինում։ Աւելի հետաքրքիր էր այդ հայոց «Թափառական հրէայի» ձախ ձեռքի երեք մատերի կտրվելու պատմութիւնը, որ պատահել էր Հնդկաստանում մի կռուի մէջ, որ նա ունեցել էր վայրենիների հետ։

Մէլիք-Մանսուրը խօսում էր շատ արևելեան և արևմտեան լեզուներով, և իր ամբողջ կեանքում մարդիկների հետ շփվելով, գիտէր նրանց բոլոր խորամանկութիւնները, գիտէր, թէ ինչպէս պէտք է վարվել մարդու հետ։ Եւ այս պատճառով, նա ներսից այն չէր, ինչ որ երևում էր դրսից։ Այսու ամենայնիւ, հաջի Միսաքը մի առանձին յարգանքով էր վերաբերվում դէպի այդ խորհրդաւոր անձնաւորութիւնը, ոչ այն պատճառով միայն, որ ինքը իբրև բեռնատար պարտաւոր էր պատուել իր վեր առած բեռների տիրոջը, բայց գտնում էր նրա մէջ մի ուրիշ բան, որ իսկապէս յարգելի էր։

Ամեն մի խան (քարվանսարայ) իջևանելիս պանդոկապետները խիստ գոհ էին մնում Մէլիք-Մանսուրից. նա բաւական առատաձեռն էր և ոսկին շաղ էր տալիս աջ-ձախ։

—Դուք դրանց փչացնում էք, նկատում էր հաջի Միսաքը.—միւս անգամ մեզ անհնար կը լինի այդ աւազակներից մի բաժակ ջուր խնդրել։

—Վնաս չունի, պատասխանում էր նա ծիծաղելով,—ոսկու փայլը կուրացնում է մարդկանց աչքերը...

Քարվանը անվտանգ անցաւ Արզրումից և մի շաբաթից յետոյ մտաւ Բայազէդի գաւառը։ Այստեղ Մէլիք-Մանսուրի բեռները սկսեցին հետզհետէ փոխվել։ Արկղները գիշերով անհետանում էին և նրանց փոխարէն ստացվում էին ուրիշ հակեր, բոլորովին այլ տեսակ մթերքներով։ Այդ փոփոխութիւնները պատահում էին, երբ քարվանը իջևանում էր այս և այն հայաբնակ գիւղի մէջ։ Երբեմն յայտնվում էին Մէլիք-Մանսուրի մօտ մի տեսակ անծանօթ մարդիկ, ինչ-որ անհասկանալի լեզուով խօսում էին նրա հետ և անհետանում էին։

Վերջապէս քարվանը մօտեցաւ Տաճկաստանի և Պարսկաստանի սահմանին։ Նա անցաւ սահմանը և ոտք կոխեց պարսից հողի վրա։ Բայց մինչև այստեղ հասնելը, «Պերսիա» և «Թեհերան» մակագրութեամբ արկղներից ոչ մէկը չէր մնացել հաջի Միսաքի ջորիների մէջքի վրա, և ինքը՝ Մէլիք-Մանսուրը՝ կեղծ վաճառականը անհետացել էր...

(Կը շարունակվի)

նոցա նման անձերից բաղկացած խմբի ոյժից վեր է Թատրոնական արհեստը:

Ի դէպս պ. Սարգսարեանցի բենեֆիսի մասին. Թատրոնական մասնաժողովին ներելի չէ ամեն մի դերասանին, որը առաջին անգամն է բեմը դուրս գալիս, բենեֆիսներ նշանակել:

Եթէ մասնաժողովը ամեն մի դերասանին ուզում է բենեֆիս տալ, գոնէ տեղերի գները սովորական նշանակէ: Եթէ այդ երեկոյ տեղերի գները սովորական լինէին, գուցէ 1-ին, 2-դ և 3-դ կարգերը ամենևին դատարկ չը լինէին, այն ինչ միացած բոլոր աթոռները ծախված էին:

Գները աւելացնելով չէ կարելի դեֆիցիտները ծածկել (եթէ ենթադրենք, որ բենեֆիսի կէսը մասնաժողովինն է), այլ գորանով և ամեն մի դերասանին բենեֆիսներ տալով, նոքա կարող են աւելի ևս մեծանալ:

Մ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԻԺՆԻ-ՆՕՎԳՕՐՕԴԻՑ ստացանք տիկին Նինօ Առաքելեանցից 25 րուբլ յօգուտ Վասպուրականի հայ սովատանջների:

—

ՄՕՍԿՎԱՅԻՑ պ. Ս. Բաբանսեան ուղարկում է մեզ 34 ր. յօգուտ Վանի սովատանջների և գրում է մեզ հետևեալ նամակը. «կամենալով մի փոքրիկ օժանդակութիւն հասցնել Հայաստանի սովատանջ գաւառներին և որպէս զի այս փսեմ բոլէն կրթող նշանակութիւն ունենայ մանուկ սերնդի համար, ես իմ տանը մանկական ներկայացում սարքեցի, որից գոյացած արդիւնքը, 34 ր. յանձնում եմ ձեզ, իբրև հասարակական պաշտօնեայի, որպէս զի ուղարկէք ուր հարկն է. Միշտ կենդանի օրինակները աւելի զօրեղ, աւելի կրթող ազդեցութիւն են ունեցել, քան վերացական գաղափարները. Ցանկալի է, որ այսպիսի մեծ ճգնաժամում, երբ հայութեան բաղդն է որոշվում, հասարակութեան զարթող դասը ընդհանուր ոգևորութիւնից օգուտ քաղելով, աշխատէր ազդել մանուկ հայութեան վրա, ներշնչէր նրա մէջ ազգասիրական գաղափարներ. Գուցէ այդպիսով ապագայում աւելի չէինք ունենայ գանգատվելու հայերի սառնասրտութեան վրա»:

—

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ պ. Մ. Ա. Գ—եան ուղարկելով մեզ 14 րուբլ յօգուտ Վանի սովատանջների աւելացնում է. «Այս ժողովքի այստեղ 20 րուբլ և յանձնեցի այդ գումարը մի պարոնի, որ նոյնպէս նուէրներ էր հաւաքում նոյն նպատակով. կարծեմ նա արդէն ուղարկել է իր ժողոված գումարը «Մեղու» լրագրին. իսկ ես շարունակելով հանգանակութիւնը հաւաքեցի առա 14 րուբլ հետևեալ անձինքներից. Օշական գիւղի բնակիչ Մըկրտիչ Մօրիկեանց հաւաքեց 7 րուբլ իր գիւղում, իսկ այստեղ հետևեալ պ. պ. տուեցին. Աբրահամ Մանուկեան 1 ր., Նիկողոս Յովսէփեան 1 ր., Յովհաննէս Մուրատեան 1 ր., Ղազար Գապաչեանանց 3 ր., և Վախտանգ Փարսադանեան 1 րուբլ. ընդամենը 14 րուբլ»:

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ կարապետ վարդ. Ալվաղեանից ըստացանք 10 րուբլ յօգուտ Վասպուրականի սովատանջների:

—

Ստացանք գլխիվայցի Միքայէլ Յովհաննէսեան Մէրուբնութեանցից 5 րուբլ յօգուտ Վասպուրականի սովեալների:

—

«Արարատեան» ընկերութեան համար ստացանք 2 րուբլ ԿԱՐԱՍՈՒԲԱԶԱՐԻՑ, պ. Յովակիմ Պէկլարեանից:

—

ՆԵՐՔԻՆ-ԱԳՈՒԼԻՍԻՑ ստացանք յօգուտ Վասպուրականի սովալուկների 5 րուբլ. Նուիրատուները սրանք են, որոնցից իւրաքանչիւրը մի մի րուբլ են տուել. Հայրապետ, Յովհաննէս, Թումիգար, Զումրուխտ և Լիզա Զարգարեանք:

—

Ռուսաց «Голосъ» լրագրում տպվեցաւ մի հետաքրքիր առաջնորդող յօդուած հրէաների մասին (№ 76). Լրագիրը այն կարծիքն է յայտնում որ հարկաւոր կը լինէր ռուսաց հրէաներին պետութեան միւս հպատակների հետ հաւասար քաղաքական իրաւունքներ տալ:

—

Կիրակի, 30-ին մարտի, կայացաւ ԹԻՖԼԻՍԻ ժողովարանում Թիֆլիսի փոխադարձ կրեդիտի ընկերութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը. Նախագահում էր Գէորգ Եւանգուլով. Ընկերութեան տարեկան հաշիւը և զեկուցումը կարդացվելուց յետոյ, եղան վիճաբանութիւններ. Խորհրդի պատգամաւորներ ընտրվեցան պ. պ. Գ. Եւանգուլով և Պ. Մէլիք-Կարակօզով. Վերստուգող յանձնաժողովի անդամներ ընտրվեցան պ. պ. Ա. Բէյմիրզով, Գ. Տէր-Աղէքսանդրով և Ն. Գարսօվ:

—

Խնդրում ենք մեր բաժանորդներից, որոնք իրանց հասցէն փոխում են, ուղարկել խմբագրութեանը երկու եօթ-կոպէկանոց փոստի մարկա և նոր ադրէսի հետ նամակի մէջ յիշել թէ մինչև այս ժամանակ որ քաղաքումն էին ստանում «Մշակը» որպէս զի գրքից ջնջենք նրանց հին ադրէսը և գրենք նորը. Եթէ ոչ, մեր հազար բաժանորդներին չենք կարող անգիր յիշել թէ պ. Կիրակոսեան կամ Մարտիրոսեան ինչ քաղաքումն էր ապրում և որ քաղաքից նրա հին ադրէսը պէտք է ջնջենք. Նամակը պէտք է այս ձևով գրել. «Ես ստանում էի մինչև այժմ «Մշակ» լրագիրը այս ինչ քաղաքում (գրել քաղաքի անունը), իսկ այժմ խնդրում եմ ուղարկել ինձ ձեր լրագիրը այս հասցէով (գրել նոր հասցէն)»:

—

Հինգշաբթի, ապրիլի 3-ին, Ամառային Թատրոնում կը լինի յօգուտ սովատանջների գրականական-երաժշտական երեկոյ կենդանի պատկերներով, երեկոյի նպատակին յարմար, նկարիչ Կօլչինի աշխատութեամբ. կը մասնակցեն՝ տ. Ն. Պ. Ղամբարեան, օր. Վ. Բ. Խօսրովեան, օր. Սիրանոյշ, պ. պ. Մէսխի, Աղամեան և ուրիշներ. Թատրոնական օրկեստրը կը կատարէ պ. Չուխաջեանի «Արշակ II»-ի ուվերտիւրան, իսկ օր. Սիրանուշը նոյն հեղինակի «Ave Maria» րօմանսը. Յուսով ենք, որ մեր հասարակութիւնը անտարբեր չի մնա դէպի այսպիսի մի նպատակով տուած երեկոյ, մանաւանդ, որ տեղերի գինը սովորականն է:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՑ

—

Բերլին, մարտի 31

Այստեղ Նորերումս հիմնվել է մի ընկերութիւն, որ նպատակ ունի էլէկտրականութեանը որքան կարելի է նշանակութիւն տալ արուեստագործութեան մէջ և նրան գործադրել ոչ միայն իբրև լուսաւորող սկզբունք (լապտերներ), և իբրև միջնորդ գրագրութեան մէջ (հեռագիր), այլ նոյնպէս իբրև շարժիչ ոյժ (motor). Օրինակ նպատակ կայ մի էլէկտրական երկաթուղի կառուցանել այստեղ քաղաքի մէջ, որ շինած կը լինի տների կտուրների մակերևոյթին. Այս ընկերութեանը, որ «Electrotechnischer Verein» անուն է կրում, նախագահում է պ. Ստեֆան (Stephan), կայսրութեան փօստերի և հեռագիրների կառավարիչը. Անդամների թւում երևելի արուեստագործներ և ուսումնականներ են գտնվում, ինչպէս պ. Վէրնէր Զիմենս, Հէլմհօլց և Կիրխօվ պրօֆէսսօրները և այլն. Ընկերութիւնը երկու ամսվայ մէջ հասաւ իր անդամների թւի վերաբերութեամբ 2000-ի, մի թիւ, որին սովորաբար դժուարութեամբ են հասնում որ և է ընկերութիւններ.

Այժմ էլէկտրականութիւնը օրվայ հարց է դարձել և նրան աշխատում են ամեն ձևով գործադրել. Նորերումս, օրինակ, պ. Զիմէնս (Siemens) Լօնդօնում փորձեր է արել էլէկտրական լուսի ազդեցութեան վերաբերութեամբ բուսականութեան վրա և նրան աջողվել է ծաղիկների (գլխաւորապէս խացինտների) կոկոնները մի քանի ժամվայ մէջ ծաղկեցնել էլէկտրական լուսի ազդեցութեան միջոցով. Այս փորձերը այստեղ, Բերլինի մէջ էլ, կրկնվեցան ընկերութեան վերջին նիստի ժամանակ. Դա նոր գիւտ չէ, որ լոյսի կապոյտ և մանուշակագոյն ճառագայթները աւելի մեծ ֆիզիօլօգիական ազդեցութիւն ունեն, քան թէ կարմիր, դեղին և կանաչ ճառագայթները և որ էլէկտրական լոյսը գլխաւորապէս «ֆիզիօլօգիապէս ազդող» ճառագայթներից է բաղկանում, բայց այդ փորձերը ծաղիկների վրա բոլորովին նոր են:

Մի այլ պարոն գոր՝ է ածում էլէկտրական լոյսը և բժշկական հետազօտութեան համար, մանաւանդ ներքին օրգանների. Երկաթի թելերը, որոնցով անցնում է էլէկտրական հոսանքը. Նա շրջապատում է ապակիէ մի բարակ խողովակով և մըտցնում է այդ խողովակը, օրինակ, բողազի, ականջի, կամ մի այլ օրգանի մէջ առհասարակ, որին պէտք է հետազօտի. Այդպիսով հետազօտվող օրգանը ներսից լուսաւորվում է էլէկտրական հոսանքի լուսով. Նրան աջողվել է մի ձուկի ստամոքսի մէջ այս տեսակ խողովակը մտցնել, որից ձուկը, շարունակելով լողալ, բոլորովին Թափանցիկ դարձաւ և այն աստիճան Թափանցիկ, որ կարելի էր նրա ներքին կազմուածքը հեշտութեամբ տեսնել. Այս փորձը ձուկին բոլորովին չը վնասեց և դրանից յետոյ, երբ խողովակը հանեցին, նա կրկին առաջվայ տեսքը ընդունեց.

Այս անգամ թոյլ եմ տալիս ինձ գիտութեան շրջանից այսպիսի նորութիւններ հաղորդել, մըտածելով որ դրանք հետաքրքիր կարող են լինել «Մշակի» ընթերցողների համար.

«Մշակի» համարները կանոնաւոր կերպով ըստանում եմ. Դր. Նիկողոսեանի յօդուածները ես մեծ համակրութեամբ կարդում եմ և մանաւանդ հաւանում եմ նրա թէև երբեմն ծանր, բայց չափազանց բաղմատեսակ և ճոխ լեզուն.

Կ. Պօլսի ընկերութիւնների մինչև այժմ չը միանալը ինձ զարմացնում է. Դա ինչ տարօրինակ ձգտումն է, հայերի մէջ, անդադար և շարունակ նոր ընկերութիւններ հիմնել, փոխանակ աշխատել եղածները պահպանելու և բոլորի ոյժերը կենտրոնացնելու. Ես բոլորովին համաձայն եմ այն դատողութիւնների հետ, որ «Մշակը» տնում էր այս առիթով.

Ստացայ «Die Oeconomische Lage» բրօշիւրի մի քանի օրինակներ և տարածեցի մեր բարեկամների մէջ.

Ահա ինչ է գրում ինձ այդ բրօշիւրի առիթով մեր բարեկամ հօլանդացի Յ. Դ., որին նոյնպէս ուղարկեցի բրօշիւրը.

«Խիկոյն վերջացրի «Die Oecon. Lage der Armenier in der Turkei» բրօշիւրի ընթերցանութիւնը. Ես կարող եմ երևակայել, ինչքան անմխիթար պէտք է լինի հայերի դրութիւնը Թիւրքիայում և ինչպէս նրանց թշուառ դրութիւնը մօտ է ձեր սրտին, մանաւանդ որ անզօր էք զգում ձեզ նրանց օգնելու. Դարձեալ անգլիացիներն են այն միակ ազգը որ հնար կունենային օգնել հայերին, բայց այժմ Անգլիան ունի մի կառավարութիւն, որ իմ կարծիքով, մարմնացած անազնուութիւն է. Մեզ էլ զայրացնում է այն եղանակը, որով Դիզրաէլի վարվում է մեր երկրացի տրանսվալցիների հետ. Այդ ամօթալի կառավարութենից հայերն էլ ոչինչ օգնութիւն սպասելու չունենն. Եթէ, մինչև անգամ, Թիւրքիան ընկնելու լինի, ձեր ցեղակիցների համար, իմ կարծիքով, ոչինչ բարելաւութիւն սպասել չէ կարելի. Այն ժամանակ Փոքր-Ասիան կատարելապէս կը տիրապետվի անգլիացիներով, որոնք եթէ շարունակելու լինեն այնտեղ Բիկօնսֆիլդի քաղաքականութեան եղանակը, նոյնը կանեն հայերի հետ, ինչ որ անումեն նրանց հետ Թիւրքերը, իսկ գուցէ աւելի էլ վատ կը վարվեն նրանց հետ»:

Ահա եւրոպացու, հօլանդացու կարծիքը Բիկօնսֆիլդի կառավարութեան մասին.

Եւ դա անհատական կարծիք չէ. Շատերը Եւրոպայում բաժանում են այդ կարծիքը Անգլիայի այժմեան կառավարութեան մասին.

Չէ կարելի չուրախանալ որ այս բրօշիւրը, ինչպէս տեղեկանում եմ «Մշակից», այժմ թարգմանվում է և ռուսերէն լեզուով, որովհետև որքան աւելի տարածվեն տեղեկութիւններ Հայաստանի մասին, այնքան լաւ է. Գուցէ երկրի դրութեան չը ճանաչելն է պատճառը, որ նրա վրա այն ուշադրութիւնը չեն դարձնում, որին նա արժանի է:

Անդրէաս Արծրունի

ՆԱՄԱԿ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Կ. Պօլիս, մարտի 16/28

Հզօր ազգասիրութեանդ շնորհիւ, մեզ ալ նուէրք ռուսահայոց եղբարց յորդահոսան կը ժամանեն. Սոքա ամենքեան ըստ ձեր հաշւոյ թէև 14,000 րուբլի են, 13,000 րուբլին ըստ մերի հաշւոյ սոսկ ձեր հանգանակութեան, իսկ 1200 րուբլին «Մեղու» լրագրոյ հանգանակութեան արդիւնք են *).

Մենք, սաստ Տէր, ամենայն ճիգ կը Թափենք, հայրենեաց պիտոյից չափով, մեր հանգանակութեան գումարն մեծացնելու համար, առաջի մեր աչաց ունելով միշտ սերմացանութեան խնդիրն, առանց որոյ, ըստ անվերջանալի սովոյ կռուել մեզ հարկ պիտի լինի. Դուք ձեզէն գիտէք, թէ որչափ բազմապահանջ է մեր պաշտօնին այս մասն, ուստի կը համարձակինք յիշեցուցանել ձեզ, թէ հարկ կայ յետին բարձր հրաւէր մի ևս կարդալու մեծ հայ վաճառականութեան, որ եթէ զաշխարհ հայոց չէ կարող գնել, այլ ապահով եմք թէ կարող է գեթ սորա մարդն փրկել.

Այս առթիւ կը յղեմք ձեզ, մեր այսօր հրատարակած մի յայտարարութիւնն որ զուրկ չէ ի կարևորութենէ այսպիսի պարագայից մէջ.

Վանայ հեռագրական ճանապարհն վերահաստատուեցաւ.

Ահա Վասպուրական և Բասենոյ աշխարհք, որոց միմիայն հացին համար մեր գանձն սպառեցաւ, այսպէս նօթեալ կաղաղակեն.

Վան 6/18 մարտ.

«Իբրև կայսերական շնորհք, մեր խնդրած երկու հարիւր քիլէ ցորենոյ վերաբերեալ հեռագրոյն դեռ պատասխանն չառինք. Եղպաքի, Գաղայի մէջ, քան զհարիւր առաւել ոգիք սովամահ եղան, միւս գաւառներ, նոյնպէս թշուառ վիճակի մէջ են, ճանապարհք ձմեռան պատճառաւ խափանեալ են, որոյ համար հզօր և արագ օգնութեանց կարօտ եմք»

Երեմիայ Եպիսկոպոս

Վան, 11/23 մարտ.

«Այսօր ձեր հեռագիրն ընկալայ, հոս քաղաքի մէջ արմտիք չը կան, գաւառիս ամբարին մէջ միայն տասն օրվան համար ցորեան կայ, եթէ ի Պիթլիսէ մեր խնդրած յիսուն հազար քիլէ ցորեանն չի հասնի, ապրել դժուարին և անկարելի պիտի լինի»

Աղաթօն

Թիֆլիս 14/26 մարտ.

«Վանէն կը հեռագրեն թէ Աղբակայ մէջ սովն անբացատրելի կերպիւ սաստկացած է, 150 ոգի անդ սովամահ եղած են, հարիւրաւոր աղջկունք ի գիւղօրէից փախստական Վանայ քաղաքին փողոցներուն մէջ կը Թափառին և կը պառկին, երեք հարիւր մանուկ անօթութենէ հիւանդ են, Խրիմեան Արքեպիսկոպոս սոցա համար հիւանդանոց մի բանալ ձեռնարկած է, օգնեցէք սմա այս բարի ձեռնարկութեան համար.

Առանց զօրաւոր օգնականութեան, Վասպուրական պիտի կորնչի, մեծաքանակ գումարք միայն զայն կրնան փրկել. «Մշակ» լրագրոյ խմբագիր

Արծրունի

Վան 14/26 մարտ.

«Հեռագրական թելոց տասն օրուընէ ի վեր ընդհատման պատճառաւ ուշ այլ ի նոյն ժամու ձեր 14. 15, 17, 20 թուականաւ հեռագրերն ստացանք. քաղաքն թշուառ, այլ գաւառներ մանաւանդ Պաշգալէ, Շիճաք, Մոկս և Խաւացոր աւհաւոր վիճակի մէջ են. Մասնախմբեր հաստատած եմք. վստահ եղէք ի սեզ, ձմեռան ահագին դժուարութիւնք կը յարուցանէ մեր ճգնանց.

Մեր թշուառութեան առաջին պատճառն այս է, զի վեց ամիս յառաջ անխոհեմաբար արմտիք ծախուեցան. Ցարքոնի ամբարէ Պիթլիսի ցորեան խնդրեցինք, այլ Վիլայէթի կառավարութիւն դըժուարութիւն կը յարուցանէ փոխադրութեան մասին, եթէ խիստ և արագ հրամանաց զօրութեամբ ի Պիթլիսէ մեզ օգնութիւն չի հասնի, բնաջինջ պիտի լինիմք. Շնորհակալութիւն առ ամենայն բարերարս մեր» Նախագահ Սովելոց Մասնախմբի

Խրիմեան

Կարին 4/16 մարտ

«Ի բաց առեալ Քարաքիլիսէի սովեալներն, Ալաշկերտի քաղաքին մէջ 2600 ոգի օրական պաբենոյ յետին աստիճան կարօտ են. Ձեր յղած գումարն անբաւական է»

Սովելոց Մասնաժողովոյ Ատենադպիր

Պալլարեան

Կարին 1/13 մարտ

«Բասենոյ դաշտի բնակիչք ամենքեան հացի կարօտ են. կաղաչեմք զի Ալաշկերտի համար ձեր յղած գումարի կէսն Բասենոյ դաշտին յատկացնէք, սոցա սերման կարօտն գրով պիտի յայտնեմք»

Սովելոց Մասնաժողովոյ Ատենադպիր

Պալլարեան

Այս սրտաճմլիկ տողերն շատ են, զամենայն սիրտ թէ և քար, գթութեան մերձեցնելու, և մեք զայս ամենայն նախազուշակելով ոչ ունայն աղաղակեցինք, ոչ ունայն հանգանակութեան լայն ձև և ասպարէզ տուաք.

Այսօր ամբողջ Փոքր-Ասիա, ի Պաղտատէ մինչև ցկարին, ցՎան, ցՊիլէճիկ և ցՆիկոմիդիա, որպէս ի մօտոյ մանրամասնաբար պիտի յայտարարեմք նօթեալ կը հեծէ.

Սով կայ, երկիւղ կայ սովոյ ամառնային, վասն զի կայ և գուցէ սաստկագոյն երկրորդ սովոյ ձմեռնային, եթէ գրամական հիւծումն իսկ մրանգամայն ի նկատի առնլով չի զինեմք այսօր մեր ամենայն կարօղով ընդդէմ սովոյ ներկային.

Ուստի հրաւէր կը կարդամք հանգանակող մարմնոց, ըստ ահագնութեան համատարած սովոյ զխրեանց աշխատութիւնն և աշխոյժն բազմապատկելոց, տուողաց կրկին տալու, ի գործ օղորմածութեան յղղացողաց փութալ օղորմելու, հրաւէր կը կարդամք գլխաւորապէս կանացի սեռին, ամբողջ մարմնով սովոյ դէմ իւր գթութեամբն կանգնելու, զի պէտք է որ գիտնամք երբ գարնանային արևն մեր ճակատներն կը շոյէ, սով մերթ սառնաշունչ մերթ հրաշունչ զմարդ ի Հայաստան կը կաշկանդէ և ի Միջագետ կը խարշէ.

Սովելոց Կ. Պօլսի կենտ. Մասն. Ատենապետ

Սերովբէ Վիչէնեան

---

*) Այս նամակից յետոյ ստացանք մի նամակ, որի մէջ մասնաժողովը յայտնում է թէ ստացաւ մեզանից 15,000 ր.

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ